

mgr inż. Dominika Król-Směták

Uniwersytet Szczeciński
Katedra Efektywności i Innowacji

mgr Karolina Zajac

Uniwersytet Szczeciński
Katedra Organizacji i Zarządzania

Współpraca transgraniczna województwa zachodniopomorskiego w świetle opinii mieszkańców regionu

WPROWADZENIE

Ciągłe zmiany polityczne spowodowały, że w II połowie XX wieku rozpoczęto rozważania na temat koncepcji rozwoju terytorialnego. W związku z tendencjami migracyjnymi oraz ciągle narastającymi stereotypami, obszary przygraniczne, jako najbardziej oddalone od centrów administracyjnych i kulturalnych rozwijały się znacznie wolniej niż inne obszary państwa. Jednym z najważniejszych efektów globalizacji oraz integracji jest współpraca transgraniczna, nie tylko pomiędzy danymi państwami, regionami, miastami, ale również organizacjami pozarządowymi. Stosunki polityczne i ekonomiczne Unii Europejskiej powodują, że problemy obszarów przygranicznych są szczególnie traktowane, ponieważ regiony te straciły cechy peryferyjności, a wszystkie działania nakierowane są przede wszystkim na rozwój życia po obu stronach granicy. Konsekwencją jest zacieranie granic i różnic kulturowych.

Jednym z działań podjętych przez Unię Europejską jest program Interreg IVa na lata 2007–2013, którego celem jest podjęcie współpracy regionów Meklemburgia-Pomorze Przednie i Brandenburgia oraz Rzeczpospolita Polska (województwo zachodniopomorskie). Współpraca została podjęta na różnych płaszczyznach, jednakże jak pokazują badania, społeczeństwo nie do końca jest świadome inicjatyw prowadzonych na terenie województwa i nie posiada wiedzy, skąd czerpać informacje o działaniach w ramach współpracy transgranicznej.

W niniejszym artykule przedstawione zostały wyniki badań dotyczące wiedzy społeczeństwa na temat współpracy transgranicznej w województwie zachodniopomorskim oraz ogólny zarys założeń i realizacji współpracy transgranicznej na tym obszarze.

POJĘCIE I CELE WSPÓŁPRACY TRANSGRANICZNEJ

Współpraca transgraniczna może być definiowana na wiele sposobów. Państwa i regiony Unii Europejskiej traktują współpracę transgraniczną jako potencjalną sposobność poszerzenia kontaktów społeczno-gospodarczych, w tym możliwość pogłębienia kontaktów społeczności lokalnych, promocji regionu, pozyskiwania inwestorów zagranicznych, a także wykorzystania doświadczeń międzynarodowych organizacji współpracy regionalnej dla przyspieszenia procesów rozwojowych na danym obszarze [Proniewski, 2007, s. 111]. Najważniejszym celem współpracy jest zniesienie wszelkich barier wynikających z zaistnienia granic państwa.

Istotą współpracy transgranicznej jest tworzenie powiązań lokalnych i regionalnych, dzięki czemu powstaje stała kooperacja w zakresie gospodarki oraz wzrasta zaufanie pomiędzy sąsiadami. Należy zauważyć, że jest to działanie bardzo zróżnicowane i dość złożone. Charakter takiej współpracy zależy głównie od miejsca występowania, czyli uwarunkowań społecznych występujących na danym terenie. Warto podkreślić, że dzięki współpracy transgranicznej społeczność lokalna będzie miała możliwość poznania europejskich standardów oraz budowania stosunków międzynarodowych. Beneficjentami programów współpracy transgranicznej są przede wszystkim jednostki samorządowe, szkoły wyższe, instytucje prowadzące badania, instytucje kulturowe czy jednostki organizacyjne powoływane przez państwo. Szczególną formą współpracy transgranicznej jest współpraca euroregionalna. Wyróżnia się ona wyższą formą industrializacji. Współpraca transgraniczna jest więc pojęciem szerszym i nie wymaga tworzenia stałych struktur instytucjonalnych [Perkowski, 2010, s. 155].

PRAWNY WYMIAR POLITYKI SPÓJNOŚCI

Mówiąc o współpracy transgranicznej należy wspomnieć o prawnym aspekcie tego zagadnienia. W celu prawidłowej realizacji współpracy należy stosować prawo międzynarodowe, europejskie i wewnątrz krajowe. Niektórych aspektów prawnych można szukać w regulacjach prawa europejskiego dotyczącego projektów finansowanych z funduszy europejskich. Do dokumentów stanowiących ramy prawne współpracy transgranicznej należą umowy stworzone głównie przez Radę Europy czy Stowarzyszenie Europejskich Regionów Granicznych, do których zaliczamy:

- Europejska Konwencja Ramowa o współpracy transgranicznej między wspólnotami i władzami terytorialnymi, tzw. Konwencja Madrycka z 21.05.1980 roku;
- Europejska Karta Regionów Granicznych i Transgranicznych z 1981 roku;

- Europejska Karta Samorządu Terytorialnego z 1985 roku, zwana Kartą Samorządu Lokalnego;
- Europejska Karta Samorządu Regionalnego z 1997 roku;

Zasady działania współpracy transgranicznej na poziomie lokalnym i regionalnym w Polsce, zostały zapisane w Konstytucji RP. W przypadku współpracy transgranicznej w Polsce należy opierać się na tzw. pochodnym prawie europejskim. Rozporządzenie (WE) nr 1080/2006 Parlamentu Europejskiego i Rady z dnia 5 lipca 2006 r. w sprawie Europejskiego Funduszu Regionalnego i uchylające rozporządzenie (WE) nr 1783/1999 zawierają ogólne ramy prawne. Rozporządzenie to charakteryzuje zakres pomocy w zakresie współpracy transgranicznej oraz zasady koordynacji funduszy europejskich. Procesy integracyjne w Unii Europejskiej spowodowały powstanie wielu norm prawnych i instytucji prawa międzynarodowego zajmujących się współpracą transgraniczną. Współpraca transgraniczna musi być prowadzona zgodnie z prawem wewnętrznym, jak również polityką zagraniczną państwa, jego międzynarodowymi zobowiązaniami oraz w granicach kompetencji i zadań jednostek władzy lokalnej [Jastrzębska, 2008, s. 100].

PROGRAM INTERREG I PROJEKTY UE WSPIERAJĄCE WSPÓŁPRACĘ TRANSGRANICZNĄ

Interreg jest programem, którym Unia Europejska wspiera współpracę transgraniczną regionów przygranicznych w państwach członkowskich, czyniąc z nich spoiwa UE. Współpraca ponad granicami państw sprzyja zacieraniu się granic narodowych w Unii Europejskiej. Program Interreg IVa (2007–2013) ma na celu motywowanie mieszkańców krajów związkowych: Meklemburgia-Pomorze Przednie i Brandenburgia oraz Rzeczpospolita Polska (województwo zachodniopomorskie) do aktywnego, wspólnego udziału w rozwoju regionów. Elementem łączącym są projekty transgraniczne będące formą współpracy partnerów polskich i niemieckich.

W zakresie jednego z polsko-niemieckich projektów w ramach programu Interreg utworzono specjalne biura kontaktowo-doradcze, które mają na celu ułatwianie integracji w niemieckim społeczeństwie coraz większej liczbie polskich obywateli osiedlających się w niemieckich gminach, redukcję wzajemnych uprzedzeń i wrogości, a także ułatwianie nawiązywania kontaktów z urzędami w Polsce i Niemczech. Z podobnych przesłanek został stworzony projekt „Spotkanie to Begegnung” – jest to projekt poświęcony wspieraniu spontanicznej nauki języka i dwujęzycznej komunikacji wśród dzieci począwszy od klasy pierwszej. Projekt stanowi ważny wkład do tego, by już we wczesnych latach potrafić lepiej porozumiewać się ze swoimi sąsiadami, pozyskiwać kompetencje interkulturowe i usprawniać współżycie w regionie [Newsletter Wspólnego Sekretariatu Technicznego, 2009, s. 3].

Dobrym przykładem polsko-niemieckiej współpracy transgranicznej jest partnerstwo między Pasewalkiem po niemieckiej stronie i Policami po stronie polskiej, której rezultatem jest między innymi projekt „Transgraniczne wystawy gospodarcze w Euroregionie POMERANIA 2009/2010 w Pasewalku i Gminie Police” służący organizacji wzajemnych spotkań osób prowadzących działalność gospodarczą w obu miastach. Od roku 1992 w Pasewalku odbywają się wystawy gospodarcze dla rzemiosła, handlu i drobnej wytwórczości, a za sprawą projektu od 1998 roku uczestniczą w nich również małe przedsiębiorstwa z Polski.

Od 1 maja 2011 roku dla pracowników z państw, które przystąpiły do UE w 2004 roku, tzn. Estonii, Litwy, Łotwy, Polski, Republiki Czeskiej, Słowacji, Słowenii i Węgier, istnieje pełna swoboda w podejmowaniu działalności zarobkowej na unijnym rynku pracy. Główną rolę w tym zakresie odgrywają Centra Usługowo-Doradcze (CUD) i wcześniej wspomniane Punkty Kontaktowo-Doradcze. Euroregion Pomerania posiada Centra Usługowo-Doradcze (CUD) w Karlinie, Dębnie, Koszalinie, Myśliborzu, Szczecinie, Greifswaldzie, Neubrandenburgu i Schwedt, tworzące sieć kontaktową dla przedsiębiorców i pracowników.

Ważnym elementem polsko-niemieckiej współpracy transgranicznej w ramach Programu Interreg IVa jest projekt „Razem jesteśmy silni – centralne muzea pomorskie wspólnie tworzą nowoczesne wystawy stałe promujące historię i kulturę Pomorza”, w którym partnerami są dwie główne instytucje muzealne na Pomorzu: Muzeum Narodowe w Szczecinie i Pommersches Landesmuseum (Greifswald). Oba muzea skupiają swoją współpracę przede wszystkim na: wystawach czasowych, konferencjach naukowych, projektach edukacyjnych dla młodzieży oraz wspólnej obecności w Internecie (wspólny portal internetowy „Muzea Pomorskie”) oraz na wystawach stałych dotyczących historii i sztuki regionu. Największą zaletą projektu jest komplementarność zbiorów obu partnerów, mających wspólną genezę i podobny przedmiot zainteresowania, jakim jest historia i sztuka historycznego i współczesnego Pomorza [Muzeum Narodowe w Szczecinie, ([http](http://www.muzeum.szczecin.pl))].

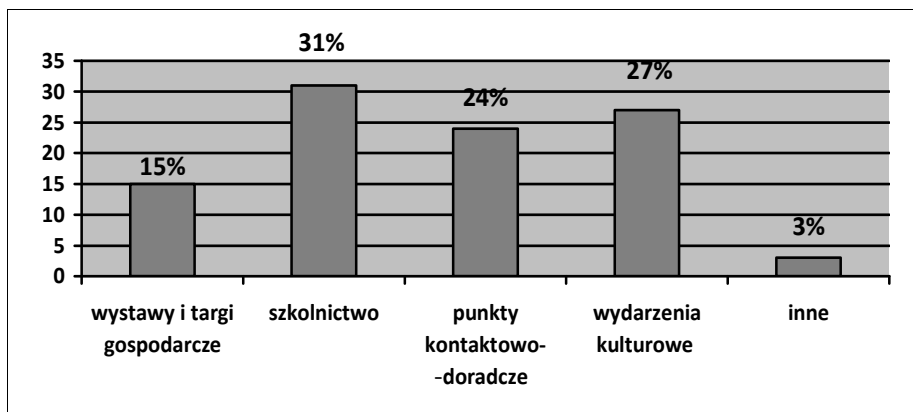
Do projektów programu Interreg IVa województwo zachodniopomorskie – Meklemburgia-Pomorze Przednie/Brandenburgia, które otrzymały pozytywną decyzję Wspólnego Komitetu Monitorującego i mają rangę priorytetową, należą również następujące inicjatywy: poprawa infrastruktury drogowej w rejonie przygranicznym powiatu Uckermarki województwa zachodniopomorskiego poprzez przebudowę odcinków dróg powiatowych i wojewódzkich (część 2) Seehausen-Blankenburg i Żarczyn; budowa przystani wraz z infrastrukturą towarzyszącą na szlakach wodnych w regionach Recknitz-Trebeltal (powiat Nordvorpommern) oraz gmina Pełczyce (woj. zachodniopomorskie); stworzenie wspólnego polsko-niemieckiego systemu zwalczania zanieczyszczeń o dużej powierzchni na Odrze, zwalczania skutków innych zagrożeń na obszarze przygranicznym oraz ochrona przeciwpowodziowa w Dolinie Dolnej Odry [Baza projektów INTERREG IVa, ([http](http://www.interreg-iv.eu))].

WSPÓŁPRACA TRANSGRANICZNA W ŚWIADOMOŚCI SPOŁECZEŃSTWA

W celu oceny znaczenia współpracy transgranicznej województwa zachodniopomorskiego dla jego mieszkańców w lipcu i sierpniu 2011 roku zostało przeprowadzone badanie opinii publicznej, które objęło sto pięćdziesiąt, losowo wybranych osób, ze względu na fakt, iż było badaniem sondażowym. Do pozyskania danych zostały użyte formularze badania ankietowego wypełniane przez anonimowych ankietowanych zamieszkujących województwo zachodniopomorskie za pośrednictwem portalu Facebook oraz częściowo w wersji papierowej przez mieszkańców miasta Szczecin, co pozwoliło na dotarcie do pełnego spektrum mieszkańców województwa zachodniopomorskiego, zamieszkujących różne części miasta i województwa, reprezentujących różne przedziały wiekowe i zróżnicowanie społeczno-zawodowe. Kwestionariusz badania ankietowego zawierał piętnaście pytań: otwartych, zamkniętych (testowych) i mieszanych, które zostały ujęte w dwie części: pytania dotyczące przedmiotu badań i metryczka respondenta. Analizując wyniki badań pod względem metryczki respondenta, można powiedzieć, że kwestionariusz ankiety został wypełniony przez nieco większą liczbę mężczyzn (52%) niż kobiet (48%), w przeważającej części w wieku 25–35 lat (48%). Najmniej reprezentacyjną grupę wiekową stanowiły osoby poniżej 24. roku życia (6%). Znaczącą część ankietowanej grupy osób pod względem miejsca stałego zamieszkania stanowiły osoby na stałe mieszkające w Szczecinie (80%). Godny uwagi jest również fakt, iż wśród ankietowanych znalazły się osoby reprezentujące wiele różnych grup społecznych, co nadaje badaniu jeszcze bardziej obiektywny i wiarygodny charakter. Udział procentowy poszczególnych grup społecznych wśród ankietowanych osób, które wzięły udział w badaniu, przedstawia się następująco: pracownicy administracji państwowej i inni pracownicy umysłowi (30%), pracownicy usług i handlu (21%), inteligencja humanistyczno-techniczna (18%), właściciele własnych firm, pracujący na własny rachunek (12%), emeryci i renciści (9%), uczący się i studiujący (4%), robotnicy (3%), bezrobotni (2%), inni (1%).

Według wyników badań sondażowych termin „współpraca transgraniczna” jest powszechnie znany, o czym świadczy fakt, iż blisko 70% respondentów zadeklarowało jego znajomość. Znacznie gorzej kształtuje się poziom wiedzy o współpracy transgranicznej województwa zachodniopomorskiego z niemieckimi landami w ramach programu Interreg IVa, gdyż zaledwie 48% ankietowanych potrafiło wymienić nazwy niemieckich landów, a znajomością nazwy programu współpracy transgranicznej mogło pochwalić się jedynie 29% respondentów. Mieszkańcy województwa zachodniopomorskiego biorący udział w badaniu wykazali się jednak stosunkowo znacznie większą znajomością celu współpracy transgranicznej, gdyż zaledwie 26% respondentów nie wiedziało co jest celem współpracy województwa zachodniopomorskiego z niemieckimi landami w

ramach programu Interreg IVa. Zgodnie z wynikami badań wiele do życzenia pozostawia również dostępność informacji na temat realizowanych projektów w zakresie współpracy transgranicznej województwa zachodniopomorskiego, gdyż mniej niż połowa ankietowanych przyznało, że łatwo jest je pozyskać. Blisko połowa respondentów wykazała się nieznaną głównych obszarów działań w ramach programu Europejskiej Współpracy Terytorialnej w zakresie współpracy transgranicznej województwa zachodniopomorskiego, a blisko 80% ankietowanych nie wskazało przykładów zrealizowanych inicjatyw polsko-niemieckich w zakresie współpracy transgranicznej województwa zachodniopomorskiego i niemieckich landów od roku 2007. Do najbardziej zauważalnych przez mieszkańców województwa zachodniopomorskiego polsko-niemieckich inicjatyw w ramach współpracy transgranicznej należą: współpraca w zakresie szkolnictwa, wydarzenia kulturalne, punkty kontaktowo-doradcze oraz wystawy i targi gospodarcze. Udział procentowy najbardziej znaczących dla mieszkańców regionu polsko-niemieckich inicjatyw w ramach współpracy transgranicznej przedstawia wykres 1.

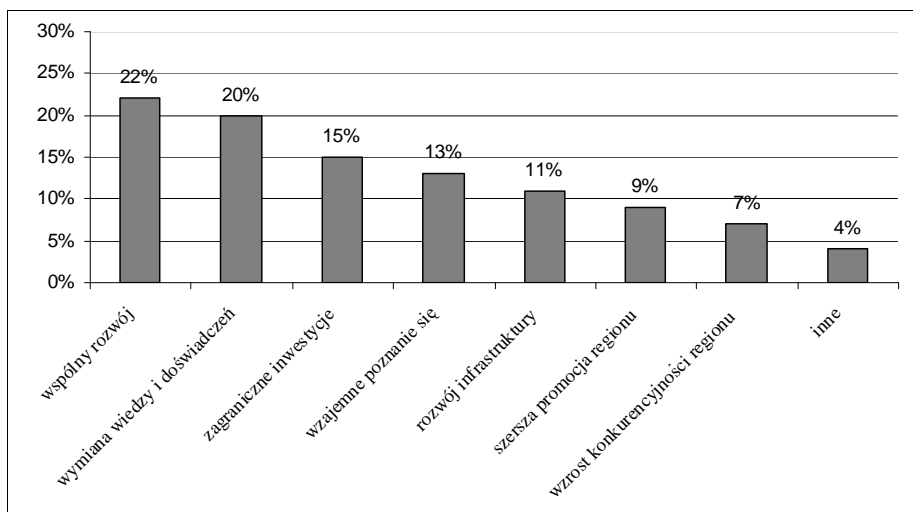

Wykres 1. Udział procentowy najbardziej znaczących dla mieszkańców regionu polsko-niemieckich inicjatyw

Źródło: opracowanie własne na podstawie przeprowadzonych badań.

Możliwe, iż nieznaną inicjatyw i programu w zakresie współpracy transgranicznej w ramach programu Interreg IVa przyczyniły się do zachowawczej oceny rezultatów współpracy transgranicznej województwa zachodniopomorskiego z niemieckimi landami, które pod względem organizacji, użyteczności publicznej, czasu realizacji i jakości, zostały ocenione przez większość respondentów z województwa zachodniopomorskiego jako „ani lepsze, ani gorsze”, w porównaniu do podobnych projektów realizowanych tylko przez polskie władze samorządowe. Z drugiej jednak strony 85% mieszkańców województwa zachod-

niopomorskiego biorących udział w badaniu było zdania, że współpraca transgraniczna realizowana w ramach programu Interreg IVa jest korzystna dla województwa zachodniopomorskiego i jego mieszkańców. Do głównych zalet i korzyści wynikających z realizacji programu Interreg zaliczono: możliwość wymiany wiedzy i doświadczeń, wzajemne poznanie się, rozwój przygranicznej infrastruktury, wspólne działanie na rzecz rozwoju regionu, szersza promocja regionu po obu stronach Odry, sprzyjanie zagranicznym inwestycjom w regionie, wzrost atrakcyjności i konkurencyjności regionu. Wykres 2 przedstawia najczęściej wskazywane zalety współpracy transgranicznej przez respondentów z województwa zachodniopomorskiego, którzy tym samym nadali im rangę i ocenili znaczenie dla regionu. Pozostała część respondentów (15%) była zdania, że współpraca transgraniczna nie jest korzystna dla województwa zachodniopomorskiego, jednak zapytani o przyczynę najczęściej nie potrafili uzasadnić swojej opinii, bądź wskazywali na nieustanny brak poprawy jakości życia mieszkańców województwa zachodniopomorskiego, pomimo realizowanej współpracy w ramach programu Interreg.

Wykres 2. Zalety i korzyści współpracy transgranicznej województwa zachodniopomorskiego

Źródło: opracowanie własne na podstawie przeprowadzonych badań.

Respondenci zostali również poproszeni o wskazanie obszaru współpracy transgranicznej województwa zachodniopomorskiego, który ich zdaniem powinien być traktowany priorytetowo, a jednak nie jest, bądź jest, ale nie w oczekiwanym przez nich stopniu. W tym przypadku udzielane przez ankietowanych odpowiedzi najczęściej sprowadzały się do następujących obszarów: współpraca edukacyjna, pomoc w rozwoju małej przedsiębiorczości po drugiej stronie Odry, rozwój infrastruktury i komunikacji, propagowanie sportu i rozwój rekreacji na terenach przygranicznych.

Podsumowując wyniki badań sondażowych, można powiedzieć, iż współpraca transgraniczna województwa zachodniopomorskiego, Meklemburgii-Pomorze Przednie i Brandenburgii w ramach programu Interreg IVa w latach 2007–2013 jest zagadnieniem słabo znanym mieszkańcom województwa zachodniopomorskiego, jednak postrzeganym jako szansa dla rozwoju regionu. Ze względu na fakt, że współpraca transgraniczna przede wszystkim powinna służyć poprawie życia mieszkańców na terenach przygranicznych, wszystkie inicjatywy w tym zakresie powinny być szerzej promowane wśród mieszkańców, co z pewnością przyczyniłoby się do ich aktywizacji w tym zakresie, a co się z tym wiąże do efektywniejszej realizacji programu Interreg.

PODSUMOWANIE

W dobie współczesnej gospodarki i globalizacji każde społeczeństwo musi się rozwijać i integrować z otoczeniem. Wszystkie działania unijne mają na celu zniwelowanie granic, co stanowi jeden z podstawowych elementów strategii Unii Europejskiej. Współpraca transgraniczna oznacza zaangażowanie wszystkich jednostek we współpracę gospodarczą, społeczno-kulturalną czy infrastrukturalną. Należy pamiętać, że niwelowanie granic wiąże się również z ryzykiem, które niosą za sobą odrębności kulturowe. Mogą prowadzić one do konfliktów między jak i wewnątrzpaństwowych.

Badania pokazały, że świadomość społeczeństwa na terenie województwa zachodniopomorskiego dotycząca działań w ramach programu Interreg IVa jest bardzo niska i pozostawia wiele do życzenia. Warto by zadać sobie pytanie co trzeba zrobić, żeby zachęcić mieszkańców regionów przygranicznych do większej aktywności integracyjnej.

Spółeczeństwo XXI wieku jest bardziej świadome i ma dostęp do mediów oraz innych nośników informacji. To może być szansa uświadomienia, zwłaszcza młodych ludzi o istocie integracji oraz zmianie stereotypów.

Jak pokazano w artykule, programy unijne jednoczą oraz pozwalają wymieniać się doświadczeniami w różnych dziedzinach życia. Dzięki temu istnieje szansa, że zmniejszy się uprzedzenie do innych narodów oraz kultur.

LITERATURA

- Biuletyn informacyjny Wspólnego Sekretariatu Technicznego, 2009, Interreg IVa 2007–2013.
Jastrzębska W., 2008, *Rola euroregionów i współpracy transgranicznej w procesie integracji europejskiej* [w:] *Spójność społeczno-ekonomiczna a modernizacja regionów transgranicznych*, red. M.G. Woźniak, Wyd. Uniwersytetu Rzeszowskiego, Rzeszów.

Perkowski M., 2010, *Współpraca transgraniczna. Aspekty prawno-ekonomiczne*, Fundacja Prawo i Partnerstwo, Białystok.

Proniewski M., 2002, *Zewnętrzna granica Unii Europejskiej – Białoruś – możliwość wykorzystania dla dynamizacji procesów rozwojowych. Współpraca transgraniczna. Ekspertyzy do Strategii rozwoju społeczno-gospodarczego Polski Wschodniej do 2020 roku*, MRR, Warszawa.

http://ewt.wzp.pl/ewt/interreg_iva/interreg_iva.htm

http://www.muzeum.szczecin.pl/index.php?option=com_content&view=article&id=788&Itemid=200

Streszczenie

Artykuł wskazuje istotne elementy współpracy polskiego regionu zachodniopomorskiego z przygranicznymi regionami niemieckimi, a jego celem jest wskazanie potencjału, który tkwi w działaniach na rzecz współpracy transgranicznej. W artykule zaprezentowano podstawowe akty prawne regulujące współpracę transgraniczną, a także politykę Unii Europejskiej wobec regionów Mecklemburgia-Pomorze Przednie i Brandenburgia oraz Rzeczpospolitą Polską (województwo zachodniopomorskie). Jednym z działań podjętych przez Unię Europejską, wobec wspomnianych regionów jest program Interreg IVa na lata 2007–2013. Przedmiotem referatu jest również wskazanie i charakterystyka działań, w ramach ww. programu, jakie miały miejsce na terenie Polski i Niemiec w 2011 roku. Ponadto autorki badają poziom wiedzy wśród mieszkańców zachodniopomorskiego dotyczący współpracy transgranicznej, jaka została podjęta we wspomnianym województwie. Do badania tego zagadnienia posłużyła anonimowa ankieta przeprowadzona wśród mieszkańców, wskazująca, że świadomość społeczeństwa jest bardzo niska i pozostawia wiele do życzenia. Ponadto autorki twierdzą, że programy unijne jednoczą oraz pozwalają wymieniać się doświadczeniami w różnych dziedzinach życia. Dzięki temu istnieje szansa, że zmniejszą się uprzedzenia do innych narodów oraz kultur.

Cross-border Cooperation in West Pomeranian as the Bridge in the Process of European Unification

Summary

Article indicates the essential elements of cooperation of the Polish region with West German border regions, and the main task of the paper is to show the potential that lies in their efforts to cross-border cooperation. The article presents the basic acts governing cooperation and European Union's policy towards the regions of Mecklenburg-Western Pomerania and Brandenburg, and the Republic of Poland (West Pomeranian). One of the actions taken by the European Union towards these regions is the Interreg IVa for 2007–2013. The subject of this paper is also an indication and characterization of activities, as part of the above-mentioned program, which took place in Poland and Germany in 2011. Furthermore, the authors examine the level of knowledge among city dweller in the West Pomeranian according to cross-border cooperation, which has been taken in that province. In addition the authors argue that the EU programs allows to unite and exchange experiences in various areas of life. Thus there is a chance that it will reduce the prejudices of other people and cultures.